

Praktijknetwerk Toekomstgericht Telen

2025-2026

Binnen het praktijknetwerk werkten 10 boeren anderhalf jaar intensief samen aan toekomstgerichte teelten en alles wat daarbij komt kijken. Met elkaar delen voerden zij pilots uit om maatregelen in de praktijk te testen. Er werden ervaringen gedeeld, kennis verdiept en effecten gemeten. In dit naslagwerk brengen we een aantal van de belangrijkste inzichten bij elkaar. Het zit vol linkjes naar nog meer verdieping en achtergrondinformatie.

“Met een betrokken groep agrariërs hebben we vele onderwerpen aan kunnen stippen op weg naar toekomstgericht telen. We leerden van experts, maar vooral ook ván en mét elkaar.

De bodem en natuurlijke processen begrijpen en toepassen zijn sleutels voor succes. Maar ook de balans in het verdienmodel en de ruimte krijgen en nemen om stap voor stap realistisch te werk te gaan. Je kunt nu eenmaal niet van de vloer op de zolder springen.

Vaak haakten partijen als waterschap, gemeente en Natuurmonumenten aan om samen te leren én elkaars belangen en invalshoek beter te begrijpen.

Zo is de kans groter op praktische duurzame oplossingen en kunnen we gezond boeren in een gezond landschap. Het was mij een genoegen deze groep te mogen begeleiden.”

Heidi Uenk, Voor Levend Land, projectleider

Klik snel naar:

- [Monitoring Bodemleven met AI](#)
- [Kruidenrijk gras in bufferzones](#)
- [Productief kruidenrijk grasland](#)
- [Groenbemesters](#)
- [Compostthee](#)
- [Akkerrandenmengsels IJsselvallei](#)
- [Praktijknetwerk op social media](#)
- [Organisatie en belangrijkste lessen](#)

Praktijknetwerk in cijfers

10 boeren uit Gelderland

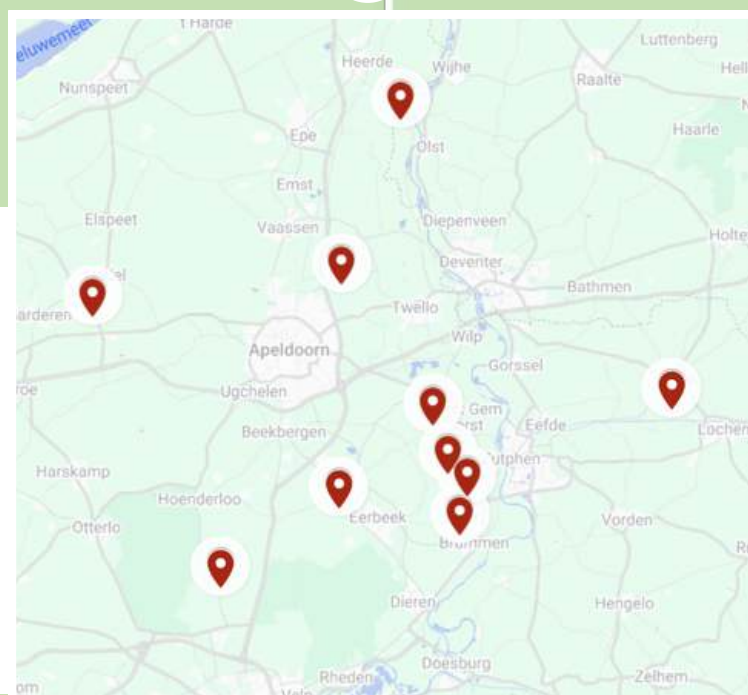
7 themabijeenkomsten, waarvan 2 voor een grotere groep ondernemers en betrokkene organisaties

7 pilots in uitvoering

Meer dan 140.000 views op sociale media

MONITORING VAN BODEMLEVEN MET AI

ARNOLD EN GIJS VAN MELKVEEHOUDERIJ MTS. VAN SCHRIEK UIT VOORST DOEN MEE AAN DIT ONDERDEEL VAN HET PRAKTIJKNETWERK. WAAROM?

"CHEMISCH EN FYSISCH KENNEN WE DE BODEM. WE HOPEN MET DEZE METHODE OOK MEER INZICHT TE KUNNEN KRIJGEN IN DE BIOLOGIE VAN DE BODEM - DE ONTBREKENDE SCHAKEL IN HET GEHEEL."

Lange tijd lag in de landbouwpraktijk de nadruk vooral op de chemische en fysische eigenschappen van de bodem, met relatief minder aandacht voor het bodemleven.

De laatste jaren groeit het besef dat het bodemleven, bestaande uit talloze micro-organismen en organismen in het bodemvoedselweb, een cruciale rol speelt in de fundamentele processen in de bodem. In interactie met planten en organische stof dragen zij bij aan het beschikbaar maken en circuleren van voedingsstoffen.

Een goed ontwikkeld bodemvoedselweb draagt bij aan een gezonde en productieve bodem, met effecten op vruchtbaarheid, structuur, infiltratiecapaciteit, waterberging, koolstofopslag en de onderdrukking van ziekten en plagen.

Het onderzoek bevindt zich nog in een vroege fase. Om meer inzicht in bodemleven te krijgen doen boeren uit het praktijknetwerk mee aan een onderzoek naar nematoden met Ai. Binnen het praktijknetwerk hebben vijf boeren deelgenomen aan een eerste nulmeting en een vervolgronde. Inmiddels wordt ook een derde meetronde voorbereid. Door automatische microscopie te combineren met Ai krijgen deelnemers een concreter beeld van het bodemleven op hun percelen.

Stap voor stap wordt meer data verzameld. Dit versterkt de dataset en verfijnt het systeem, waardoor er steeds meer onderbouwde conclusies getrokken kunnen worden en boeren concreet handelingsperspectief krijgen.

NEMATODEN (AALTJES)

Nematoden zijn een **belangrijke graadmeter voor de staat van het bodemvoedselweb**. In één handje grond zitten er al duizenden, verdeeld over vele soorten met elk hun eigen rol: bacterie-etters, schimmeleters, predatoren en planteneters. Die verdeling vormt de basis voor zogeheten indexen, die inzicht geven in, onder andere, bodemgezondheid, verstoring, nutriëntenbeschikbaarheid en plant-parasitaire druk. Niet alleen de schadelijke soorten, maar juist de balans tussen alle nematoden laat zien hoe de bodem functioneert.

LIFE MONITOR

De LIFE Monitor van Antonie maakt het **bodemleven zichtbaar en vertaalt dit naar bruikbaar inzicht**. Met behulp van nieuwe technieken en Ai worden organismen zoals nematoden op grote schaal geanalyseerd en omgezet in heldere indicatoren. Deze geven inzicht in hoe het bodemvoedselweb functioneert, hoe verstoord de bodem is en wat dit betekent voor aspecten zoals nutriëntenbalans, organische stof en bodemstructuur. Zo krijg je als boer **concrete handvatten** om gericht te sturen op een gezonde en productieve bodem.

BOB KLEIN LANKHORST
CO-FOUNDER VAN ANTONIE EN
MEDE-UITVINDER VAN DE LIFE MONITOR

"MET AI MAKEN WE BIOLOGISCHE BODEMANALYSE SCHAALBAAR EN VERGELIJKBAAR. DAT WAS TOT NU TOE NIET MOGELIJK"

bezoek de site van Antonie om meer te lezen over deze vernieuwende techniek

Kruidenrijk gras in bufferzones

MELKVEEHOUDER HARRY BEEKMAN UIT APELDOORN IS EEN VOORLOPER OP HET GEBIED VAN KRUIDENRIJKE BUFFERZONES.

BINNEN HET PRAKTIJKNETWERK HEBBEN WE EEN BIJENKOMST GEWIJD AAN HET BELANG EN BEHEER VAN KRUIDENRIJKE GRASLANDEN OP LANDBOUWGROND. DAARBIJ KEKEN WE SPECIFIEK NAAR DE KANSSEN VAN KRUIDEN IN VERPLICHTE BUFFERSTROKEN: VAN VERPLICHTING NAAR FUNCTIONEEL ONDERDEEL VAN HET BOERENBEDRIJF.

Celine Roodhart nam de groep mee in de theorie van Wim Schippers: de ontwikkeling van graslanden, verschillende graslandtypen en de invloed van mest en water(peil). Ook kwam aan bod wat kruidenrijk grasland kenmerkt, wat dit betekent voor opbrengst en hoe je kruidenrijkdom beheert.

NATUURLIJK OF PRODUCTIEF KRUIDENRIJK?

Niet elk kruidenrijk grasland is hetzelfde. Productieve kruidenmengsels zijn vaak gericht op opbrengst en bodemverbetering binnen de landbouwpraktijk. Natuurlijk kruidenrijk grasland bestaat uit een mix van kruiden en grassen die van nature voorkomen in Nederland en een variatie aan soorten laten zien die gekoppeld zijn aan de lokale omstandigheden zoals de bodem en waterhuishouding. Deze graslanden hebben ongestoorde bodems met een divers bodemleven. Tijdens deze bijeenkomst stond vooral het natuurlijke kruidenrijke grasland centraal.

[Bekijk hier het filmpje](#) gemaakt op het bedrijf van Harry, die langs zijn sloten 5 verschillende soorten kruidenrijke mengsels heeft ingezaaid. De resultaten zijn opvallend!

In deze video gaan we het hebben over kruidenrijke mengsels die worden ingezaaid langs sloten.

KRUIDENRIJKE GRASLANDEN ZIJN GEEN LUXE, MAAR EEN SLEUTEL TOT EEN GEZONDE LANDBOEWBODEM

Verschillende plantensoorten zorgen samen voor een sterker en veerkrachtiger systeem: diepe en ondiepe wortels verbeteren de bodemstructuur, vergroten het waterbergend vermogen en maken voedingsstoffen beter beschikbaar.

Daarnaast voeden kruiden het bodemleven. Een divers bodemvoedselweb zorgt voor natuurlijke nutriëntenkringlopen, ziekteonderdrukking en een stabielere opbrengst. In droge of natte jaren blijkt kruidenrijk grasland vaak robuuster dan een monocultuur van gras.

Voor de boer betekent dit: minder afhankelijkheid van kunstmest en gewasbescherming, een betere draagkracht van de bodem en een systeem dat beter meebeweegt met weersextremen.

Kruidenrijkdom is daarmee geen doel op zich, maar een praktische stap richting een toekomstbestendige landbouw.

**CELINE ROODHART
ROODHART VELDWERK**

*"GA HET SCHAAKSPEL AAN MET DE NATUUR EN PROBEER HAAR IN DYNAMIEK TE EVENAREN"
(NAAR WESTHOFF 1947)*

*MAAK RUIMTE VOOR BLOEI EN DE
LEVENS CYCLUS VAN INSECTEN!*

**BESTEL HIER DE VELDGUIDS
'ONTWIKKELEN VAN
BOTANISCHE GRASLANDEN**

**LEES OVER DE CAMPAGNE 1001
BIODIVERSE BUFFERSTROKEN VAN
URGENDA**

**LEES MEER OVER FUNCTIE EN
BEHEER IN DE FACTSHEET
VAN BOERENNATUUR**

Productief kruidenrijk grasland

LUUK DE GOOIJER VAN BURGERBOERDERIJ DE PATRIJS UIT LAREN ZAT BOORDEVOL VRAGEN OVER ZIJN GRASLANDEN. WAT HEEFT HIJ GELEERD OP DE DAG OVER PRODUCTIEVE KRUIDENRIJKE GRASLANDEN?

"ER IS NIET ÉÉN RECEPT DAT VOOR IEDER BEDRIJF WERKT. WAT OP HET ENE BEDRIJF SUCCESVOL IS, HOEFT DAT OP HET ANDERE NIET TE ZIJN. HET HANGT AF VAN JE GROND, JE BEDRIJFSVOERING ÉN VAN JEZELF ALS ONDERNEMER. EN ALS HET GAAT OM PRODUCTIEF KRUIDENRIJK GRASLAND ZIJN WE NOG VOLOP AAN HET LEREN HOE WE DAT HET BESTE KUNNEN INZETTEN BINNEN DE MELKVEEHOUDERIJ."

In het praktijknetwerk kwam de teelt van productief kruidenrijk grasland regelmatig terug op de agenda en in gesprekken. Hoe combineer je biodiversiteit met een goede opbrengst? En hoe zorg je dat kruiden ook écht blijven, jaar na jaar. En hoe laat je het groeien, zonder kunstmest?

Louis Bolk Instituut-onderzoeker Pedro Jansen nam de deelnemers mee in deze zoektocht. Vanuit praktijk en onderzoek liet hij zien dat productief kruidenrijk grasland begint bij het begrijpen van je bodem en het systeem als geheel. Niet sturen op maximale groei op korte termijn, maar werken aan een robuust en veerkrachtig grasland dat zichzelf kan dragen.

Door bewust te sturen op bodem, bemesting en beheer ontstaat een grasland dat productief is én rijk aan kruiden. En daarmee toekomstbestendig.

PEDRO JANSEN
ONDERZOEKER LOUIS BOLK INSTITUUT

"PRODUCTIEF KRUIDENRIJK GRASLAND BIEDT EEN KANS VOOR VEEHOUDERS OM EEN GRASLAND TE VERBOUWEN DAT EEN BELANGRIJKE BIJDRAGE KAN LEVEREN AAN HET VERBETEREN VAN BIODIVERSITEIT EN HET VERMINDEREN VAN KUNSTMEST, ZONDER DAT JE PRODUCTIE EN VOEDERWAARDE HIERONDER LEIDEN."

De basis van productief kruidenrijk grasland

Productief kruidenrijk grasland vraagt om een andere manier van kijken en werken. Niet sturen op maximale opbrengst op korte termijn, maar bouwen aan een systeem waarin bodem, planten en beheer met elkaar in balans zijn. De inzichten van het Louis Bolk Instituut laten zien dat juist dáár de sleutel ligt voor blijvende kruidenrijkdom én een goede opbrengst.

Begin bij de bodem

 Een gezonde, levende bodem is de basis. Kijk naar structuur, organische stof en bodemleven. Wat zit er al en wat kan zich ontwikkelen?

Bemest met beleid

 Te veel (stikstofrijke) bemesting geeft gras een voorsprong en drukt kruiden weg. Door minder en gericht te bemesten, ontstaat ruimte voor diversiteit.

Verdiep je in de plant

 Kruiden vragen iets anders dan gras. Begrijp hun groei, bloei en verspreiding. Geef ze licht, rust en de kans om zich uit te zaaien.

Stuur met beheer

 Maaien en beweiden bepalen wat blijft en wat verdwijnt. Goed getimed beheer maakt het verschil tussen een grasmat en een kruidenrijk systeem.

lees hier de handleiding
en vraag een gratis
exemplaar aan!

lees hier meer over de
online cursus
Kruidenrijk Grasland bij DAW

GROENBEMESTERS

AREND VERSTEEG RUNT EEN GEMENGD BEDRIJF (KOEIEN, VARKENS, AKKERBOUW EN RECREATIE) IN UDDEL.

AREND EXPERIMENTEERT MET GROENBEMESTERS EN STROKENTEELT. ER STONDEN 12 VERSCHILLENDE SOORTEN GROENBEMESTERS IN ZIJN PERCELEN.

WE HEBBEN MET EEN GROTE GROEP BOEREN EN ANDERE GEINTERESSEERDEN TIJDENS DE BIJEENKOMST OP 5 JUNI 2025 KUNNEN ZIEN WAT DE EFFECTEN ZIJN.

Binnen het praktijknetwerk hebben we groenbemesters niet voor niets op de agenda gezet. Want als je werkt aan toekomstgerichte teelt, kom je steeds uit bij de basis: de bodem.

Op de percelen van Arend nam Anna Zwijnenburg, adviseur bij Van Tafel naar Kavel, ons mee in de wereld van groenbemesters. Tijdens het veldbezoek werd zichtbaar wat de groenbemesters doen en bespraken we de positieve effecten. Groenbemesters voeden de bodem en verbeteren de bodemstructuur. Ook helpen ze bij het onderdrukken van ziekten, plagen en onkruid. Ze versterken de biodiversiteit, zowel boven- en ondergronds.

*Een van de belangrijke conclusies:
zie groenbemesters niet als 'tussenoplossing', maar als een
volwaardig onderdeel van je teeltsysteem.*

Belangrijkste tips voor het inzetten van groenbemesters

- ✓ **Begin bij je doel:** wil je organische stof opbouwen, structuur verbeteren of plagen beheersen?
- ✓ **Kijk naar je perceel:** grondsoort, stikstofniveau en volgteelt bepalen wat werkt
- ✓ **Zaai op tijd:** hoe eerder, hoe groter het effect
- ✓ **Kies bewust:** monocultuur bij één duidelijk doel, mengsel voor meerdere functies
- ✓ **Werk met variatie:** combineer worteldieptes, groei en bodembedekking
- ✓ **Zie het als investering:** het effect zit in je volgende teelt en je bodem op lange termijn

ANNA ZWIJNENBURG

ADVISEUR
'VAN TAFEL NAAR KAVEL'

*"DOOR HET AANLEGGEN VAN
EEN EXPERIMENT OP JE EIGEN
BEDRIJF KUN JE EENVOUDIG EN
EFFECTIEF LEREN HOE EEN
MAATREGEL UITPAKT.*

*DE VERSCHILLENDE
GROENBEMESTERS LIETEN
DAN OOK ANDERE EFFECTEN
ZIEN IN DE BODEM EN OOK IN
HET GEWAS"*

Lees hier het
Handboek
Groenbemesters

Deltaplan
Agrarisch
Waterbeheer
Doe de online cursus
groenbemesters via
DAW

COMPOSTTHEE

WIM HAGEN, WERKT BIJ NATUURBOERDERIJ VILLA BAKHUIS IN OENEN, IS AL JAREN BEZIG MET HET BROUWEN VAN ZIJN PERFECTE WORMENCOMPOSTTHEE. WAAROM IS HIJ OVERTUIGD VAN DEZE NIEUWE TECHNIEK?

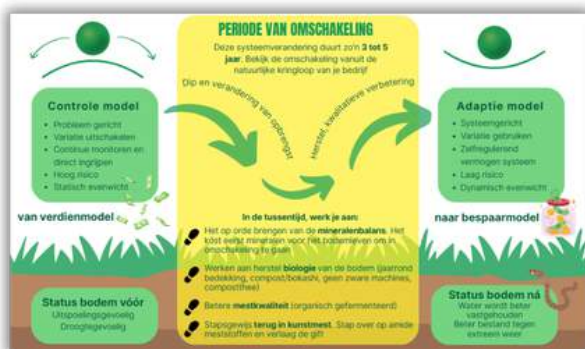
"COMPOSTTHEE PAST BIJ MIJN MANIER VAN WERKEN. IK WIL NIET ALLEEN DE PLANT VOEDEN, MAAR VOORAL HET BODEMLEVEN EN DE WEERBAARHEID VAN HET HELE SYSTEEM VERSTERKEN. VOOR MIJ IS HET EEN PRAKTISCHE MANIER OM MET MINDER INPUT MEER BALANS EN MEER TOEKOMSTBESTENDIGHEID OP HET LAND TE CREËREN."

In het praktijknetwerk hebben vijf boeren geëxperimenteerd met compostthee. Brouwen, spuiten en vooral praktijkervaring opdoen, en meten!

Compostthee is geen klassieke meststof, maar een manier om het bodem- en plantensysteem te voeden via micro-organismen en bioactieve stoffen. Daarmee sluit het goed aan bij toekomstgerichte landbouw: minder sturen op losse input, meer op een robuust systeem.

Waarom is het veelbelovend? Omdat het niet alleen voeding toevoegt, maar processen activeert. Een gezondere bodem kan water beter vasthouden, nutriënten efficiënter benutten en planten weerbaarder maken.

Een jaar meten is te kort voor harde conclusies, maar de signalen die volgden uit de plantsapmetingen (Nova Crop), zorgen voor hoge verwachtingen. Het is een andere manier van kijken: compostthee is geen snelle vervanger van kunstmest, maar een bouwsteen voor een veerkrachtiger teeltsysteem.

Feiten & lessen vanuit de praktijk

Compostthee is een extract van **(wormen)compost**, rijk aan micro-organismen, enzymen en groeistoffen. Het werkt vooral via **stimulatie van bodemleven en plantweerbaarheid**, niet als directe NPK-leverancier. Het kan bijdragen aan betere bodemstructuur, waterhuishouding en nutriëntenbenutting. **Moment van toediening is cruciaal** (weer, temperatuur, vocht). Effecten bouwen zich op: vooral zichtbaar op percelen die **al langer zonder kunstmest** werken

Bekijk het filmpje over het hoe en waarom van compostthee

Beluister de podcast met melkveehouder Gijs van Schriek en Theo Nieuwenhuis

Eerste plantsapmetingen:

meer suikers in de plant

meer totaal stikstof

minder nitraat

mogelijk betere eiwitkwaliteit

THEO NIEUWENHUIS

AGRARISCH ONDERNEMER EN BODEMADVISEUR

"IN ELKE DRUPPEL COMPOSTTHEE LEEFT EEN HEEL ECOSYSTEEM DAT JE BODEM WEER LAAT ADEMEN."

AKKERRANDENMENGSELS IJSELVALLEI

PIETER BROUWER, TOT 2026 MELKVEEHOUDER EN NU AKKERBOUWER, WERKTE
SAMEN MET NATUURMONUMENTEN EN BOERENNATUUR VELUWE AAN
GEBIEDSEIGEN AKKERRANDENMENGSELS VOOR DE IJSELVALLEI

*"WE TELEN STEEDS MEER KRUIDENRIJKE AKKERRANDEN.
EN ALS JE DAT DOET, MOET JE HET GOED DOEN!"*

In de IJsselvallei zijn boeren samen met gebiedspartijen op zoek gegaan naar het meest waardevolle en bij het gebied passende mengsel voor akkerranden. Want hoe zorg je dat zo'n rand niet alleen mooi bloeit, maar ook echt bijdraagt aan biodiversiteit én het landbouwsysteem ter plaatse?

Dit gebeurde in een apart project met als onderwerp 'Akkerrandenmengsels IJsselvallei'. Zo ontstond er een mooie kruisbestuiving met het Praktijknetwerk Toekomstgericht Telen. De onderwerpen raakten elkaar inhoudelijk sterk, waardoor er is samengewerkt in onder andere de monitoring van insecten in 2025.

Binnen het project is niet alleen gekeken naar samenstelling en teelt, maar juist ook naar wat er gebeurt in de praktijk. Er zijn akkerranden ingezaaid, beheerd en gemonitord.

De eerste resultaten bevestigen dat akkerranden een belangrijke rol spelen als leefgebied, voedselbron en verbindingszone. Met name voor de 'gewone', algemenere soorten. Het zijn soorten die een belangrijke functie hebben in de bestuiving van gewassen en bijvoorbeeld in natuurlijke plaagbestrijding.

Een jaar experimenteren en meten is nog te kort voor harde conclusies. Maar de richting is duidelijk: goed doordachte en zorgvuldig beheerde akkerranden maken verschil voor zowel landbouw als natuur!

Bekijk het filmpje van de monitoring 2025

Natuurmonumenten

Lees hier meer over de monitoring in 2024

boerennatuur
Veluwe

Lees hier meer over beheerpakketten voor akkers en akkerranden bij BoerenNatuur Veluwe

In 2024 zijn 19 akkerranden in de IJsselvallei gemonitord.

Resultaat:

317 insectensoorten
34 andere soorten dieren.

(Resultaten 2025 zijn nog niet gepubliceerd)

Insecten hebben deze 4 V's nodig

Voedsel
Veiligheid
Voortplanting
Verbindingszones

Praktijktips

- Zie akkerranden als **onderdeel van je teeltplan**, niet als bijzaak
- Kies voor **meerjarige mengsels** voor de meeste winst voor biodiversiteit
- Zorg voor een goede start: werk met een **vals zaai-bed** om onkruidruk te verlagen
- Stem het mengsel **af op je bodem** voor een grote kans van slagen
- Laat **randen in de winter staan** voor overwintering van insecten en voedsel voor vogels
- Werk met **gefaseerd beheer** (niet alles tegelijk maaien). Maai een deel in september en een deel in april.
- Gebruik **niet-ontsmet zaad** om schade aan insecten te voorkomen

PRAKTIJKNETWERK OP SOCIAL MEDIA

BRAM DE RAAF (BY THE RAVE) IS FILMMAKER EN IS EXPERT OP HET GEBIED VAN SOCIAL MEDIA.

HIJ KWAM BIJ DE BOEREN OP HET ERF, HEEFT MEEGEKEKEN NAAR ALLES WAT ER GEBEURDE EN HEEFT HET PRAKTIJKNETWERK IN BEELD GEBRACHT BIJ EEN GROOT PUBLIEK.

*"WE HEBBEN IN TOTAAL MEER DAN 200.000 MENSEN BEREIKT!!!
ER ZIJN VEEL MOOIE REACTIES ACHTERGELATEN EN OP DEZE MANIER HEBBEN WE
"DE MENSEN THUIS" MOOIE, POSITIEVE DINGEN KUNNEN LATEN ZIEN DIE BIJ DE
BOEREN GEBEUREN"*

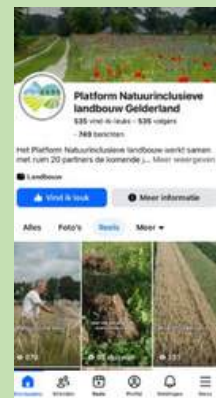
TikTok

Voor TikTok heeft Bram een pagina opgezet genaamd: **Regenerative Farming**. Hierop zijn over de **70.000** views behaald met het delen van 3 video's. Ruim 200 mensen zijn de pagina gaan volgen. Er volgden enthousiaste berichten over de video's en er ontstonden discussies.

De 3 korte filmpjes zijn op de Facebook pagina van het Platform **Natuurinclusieve landbouw Gelderland** geplaatst.

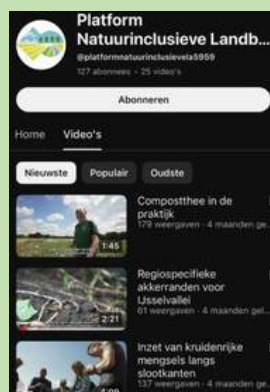
Hierop zijn over de **96.000** views behaald. Ook hier zijn veel reacties geplaatst, en kleine discussies ontstaan.

YouTube

Op **YouTube** zijn de langere video's geplaatst via Platform **Natuurinclusieve Landbouw Gelderland**.

De langere filmpjes zijn goed in te zetten op kanalen zoals websites en digitale nieuwsbrieven.

Gouden tips voor betrokkenen in de landbouwtransitie

Lessen vanuit het Praktijknetwerk Toekomstgericht Telen

1

Geef ruimte aan leren in de praktijk

Verandering ontstaat niet alleen vanuit onderzoek of beleid, maar vooral op het erf door sámen te leren. Er is al veel kennis aanwezig en men leert door samen te experimenteren en ervaringen uit te wisselen. Faciliteer daarom praktijknetwerken, veldbijeenkomsten en meerjarige pilots en zorg als organisatie dat je aanwezig bent.

2

Kijk integraal naar landbouwsystemen

Bodem, water, biodiversiteit, verdienvermogen en sociale veerkracht hangen sterk met elkaar samen. Beleid werkt beter wanneer deze thema's niet afzonderlijk worden benaderd, maar als onderdeel van één landbouwsysteem. Haak aan op bestaande structuren in het boerenbedrijf zoals bestaande mechanisatie, bouwplan, werkwijze om veranderingen makkelijker te laten landen én slagen.

3

Beloon lange termijn effecten

Veel maatregelen, zoals kruidenrijk grasland, groenbemesters en compostthee, bouwen hun effect langzaam op. Geef ruimte aan meerjarige ontwikkeling en voorkom dat alleen korte termijn opbrengsten leidend zijn in subsidieregelingen en beoordeling.

4

Waardeer bodemleven als fundament

De aandacht voor bodem was lange tijd vooral chemisch en fysisch gericht. De praktijk laat zien dat het bodemleven cruciaal is voor weerbaarheid, waterhuishouding en nutriëntenkringlopen. Stimuleer monitoring en kennisontwikkeling rondom bodemecologie.

5

Maak van verplichtingen functionele maatregelen

Bufferstroken en akkerranden werken beter wanneer boeren zien wat ze ecologisch én agronomisch opleveren. Investeer daarom niet alleen in regels, maar ook in kennis, begeleiding en gebiedsgerichte mengsels.

6

Ondersteun gebiedsgerichte samenwerking

De grootste kracht ontstaat wanneer boeren, onderzoekers, natuurorganisaties en overheden samenwerken rondom regionale vraagstukken. Faciliteer langdurige samenwerking in plaats van losse, tijdelijke projecten.

7

Geef ruimte aan diversiteit

Er bestaat geen blauwdruk voor toekomstgerichte landbouw. Bodemtype, bedrijfsvoering, waterpeil, ondernemer en omgeving verschillen per locatie. Effectief beleid biedt richting én flexibiliteit voor maatwerk.

8

Investeer in onafhankelijke begeleiding

Goede inhoudelijke begeleiding versnelt de ontwikkeling van toekomstgerichte bedrijfsontwikkeling aanzienlijk. Onafhankelijke experts helpen niet alleen met kennis, maar ook met het stellen van de juiste vragen en het vertalen van theorie naar praktijk.

9

Kijk verder dan productie alleen

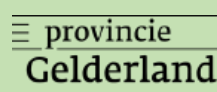
Toekomstgerichte landbouw levert meer op dan voedsel alleen: biodiversiteit, waterkwaliteit, koolstofopslag, landschap en een aantrekkelijk platteland. Erken en waardeer deze maatschappelijke waarde vanuit beleid.

10

Vertel het verhaal

De positieve ontwikkelingen op boerenbedrijven zijn vaak onbekend bij het grote publiek. Het praktijknetwerk liet zien dat beeld, verhalen en social media helpen om draagvlak en begrip tussen boer en samenleving te vergroten.

Het Praktijknetwerk Toekomstgericht Telen 2025–2026 is mede mogelijk gemaakt dankzij onderstaande partijen

Projectleiding

Heidi Uenk, van Voor Levend Land, begeleidt projecten op het gebied van landbouw, agrobiodiversiteit en voedselketens

Praktijkondersteuning

Rik Hidding is expert in biologische landbouw en internationale agronomie, met brede expertise in de landbouwketen van zaad tot eindproduct

Coördinatie & vormgeving

Esther Rust van Natuurlijk Rust werkt voor opdrachtgevers met een groen en gouden hart op gebied van natuur, landbouw en sociaal domein

